herpy

SKÖLDPADDOR

Leopardsköldpadda

Stigmochelys pardalis

Stigmochelys pardalis är en stor, lugn och växtätande landsköldpadda från Afrikas savanner med svartgula leopardfläckar på en högt välvd sköld. Den blir typiskt omkring 40 cm och kan leva i 50-100 år. Den kräver därför en mycket stor utomhusinhägnad på sommaren, värme och UVB inomhus resten av året och en fiberrik kost av gräs och vilda växter.

Familj: Testudinidae Engelska: Leopard Tortoise Tidigare namn: *Geochelone pardalis; Testudo pardalis*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**30-45 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**13 000-20 000 g**
Livslängd	**50-100 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Marklevande**
Biotop	**Halvöken och savann**
Svårighetsgrad	**Erfaren**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**320 × 160 × 45 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**24-32 °C**
Värmeplats	**35-40 °C**
Temperatur, natt	**20-24 °C**
Luftfuktighet	**40-70 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Föda	**Växter**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Kullstorlek	**5-30 ägg**
Kullar per år	**1-7**
Inkubation	**150-450 dagar** vid 28-32 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Stigmochelys pardalis är en stor landsköldpadda med en hög, välvd ryggsköld (carapax) med nästan lodräta sidor. Mått i texten avser sköldlängden. Unga och yngre vuxna djur har svarta fläckar, streck och ränder på gul botten, och teckningen har gett arten dess namn: *pardalis* kommer av latin *pardus*, leopard. Hos äldre djur bleknar teckningen till enhetligt brunt eller grått. Huvud och lemmar är gula, bruna eller gråaktiga.

De flesta vuxna djur är 30-45 cm och väger omkring 13 kg, men storleken varierar mycket med ursprunget: djur i de norra och södra delarna av utbredningen blir störst, upp till 20 kg, och ett ovanligt stort djur kan nå 70 cm och 40 kg. Honorna blir ofta, men inte alltid, större än hanarna. Hanen har en inåtbuktad buksköld och en större svans. Arten är världens fjärde största landsköldpadda och i Afrika bara mindre än *Centrochelys sulcata*.

Släktet *Stigmochelys* har bara denna enda art. Man har skiljt mellan två underarter, *S. p. pardalis* från södra Afrika och *S. p. babcocki* från öster, men nyare arbeten stöder inte uppdelningen, och den används inte här. Utan känt ursprung är det svårt att se varifrån ett vuxet djur kommer, eftersom storlek och färg varierar så mycket, och djur från Etiopien och Somalia kan bli

mycket stora. Arten har tidigare kallats *Geochelone pardalis* och *Testudo pardalis*.

S. pardalis är en stilla och fridsam sköldpadda. Den klättrar inte och gräver inte, och den visar inte den aggressiva parningen, bitandet och rammandet som medelhavsarterna gör. Den är skygg och drar in huvud och ben, men lär sig med tiden känna igen sin skötare och kommer fram för att få mat. Det är ändå ett djur som blir 50-100 år och kräver riktigt med plats: en vuxen sköldpadda behöver en stor utomhusinhägnad och väger 13 kg eller mer. Den passar inte i en lägenhet, och i ett svalt nordeuropeiskt klimat måste den bo inomhus större delen av året.

Utbredning och livsmiljö

Stigmochelys pardalis är utbredd i de torra och savannliknande trakterna i östra och södra Afrika, från Sydsudan och Somalia i norr genom Etiopien, Kenya, Uganda, Tanzania, Rwanda och Burundi till Demokratiska republiken Kongo, Angola, Zambia, Malawi, Moçambique och Zimbabwe och vidare söderut till Namibia, Botswana, Eswatini, Lesotho och Sydafrika, där den når Kapprovinsen. Den saknas oftast i de fuktiga skogsområdena i Centralafrika.

Den finns från havsnivån upp till omkring 2.900 m och har fler olika livsmiljöer än någon annan afrikansk landsköldpadda. Arten är vanlig i större delen av utbredningen. Fångst för djurhandeln, bränning av jordbruksmark och jakt för föda är möjliga hot, men har ännu inte lett till märkbar tillbakagång. En ökande andel av djuren i handeln är uppfödda i fångenskap.

> **Naturlig utbredning:** Sydsudan, Etiopien, Somalia, Kenya, Uganda, Tanzania, Rwanda, Burundi, Kongo-Kinshasa, Angola, Zambia, Malawi, Moçambique, Zimbabwe, Namibia, Botswana, Sydafrika, Eswatini och Lesotho.

LIVSMILJÖ

S. pardalis lever i savann, gräsmarker, törnbuskage och halvtorra buskområden. I mycket varmt och mycket kallt väder söker den skydd i övergivna hålor grävda av rävar, schakaler och jordsvin; själv gräver den inte, förutom boet. Den är dagaktiv, men mindre aktiv under de varmaste perioderna och under torrperioden.

Temperaturen i större delen av området ligger mellan 21 och 38 °C, men i delar av utbredningen kan det frysa. Arten sitter gärna på sluttningar i solen. Den lever av gräs, tistlar, saftiga växter och andra örter och äter bär och frukt när de finns. Den gnager också på ben och liknande för att få kalk, som den använder till sköld och äggskal.

Ägg och ungar har många fiender, bland andra *Varanus albigularis*, *Bitis arietans*, schakaler och kråkor. De vuxna har få naturliga fiender, men lejon och hyenor har ibland setts angripa dem.

Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

Skötsel

TERRARIET

Vuxna djur ska ha en utomhusinhägnad när vädret tillåter, i nordeuropeiskt klimat typiskt bara under de varmaste sommarmånaderna (se Temperatur). Ett par kan hållas på omkring 3 × 3 m, men mer är bättre. Murarna ska vara minst 45 cm höga och ogenomskinliga, så att djuret inte kan se igenom, och de kan vara av trä eller block. Arten klättrar inte och gräver inte, så rymning är sällsynt. Inred inhägnaden med buskar, gräs och ett skydd, och låt en del vara bar jord, eftersom honorna gräver bo där. Lite kuperad terräng är bra, för arten solar sig på sluttningar och gräver gärna boet i dem. Stäng ute rovdjur och hundar.

Övrig tid av året bor djuret inomhus, till exempel i ett stort foderkar, en plastbassäng eller en stor inhägnad på golvet. Inomhus ska ytan vara minst 8 gånger sköldlängden på längden och 4 gånger på bredden, alltså minst 320 × 160 cm för ett djur på 40 cm, eftersom djuret i nordeuropeiskt klimat bor inomhus större delen av året. Mindre utrymme används ofta med framgång, men den vanliga rekommendationen är 8 × 4 gånger sköldlängden. Större ytor betyder också att botten behöver bytas mer sällan.

Under korta perioder och på natten kan botten vara tidningspapper. I en fast uppställning passar gräsklipp, torv, trädgårdsjord eller en blandning av matjord och sand. Skapa olika mikroklimat: ett varmt, lätt fuktigt gömsle och ett torrt område under värmelampan. En ogenomskinlig kant på 15-30 cm nertill minskar att djuret går fram och tillbaka längs sidorna.

TEMPERATUR

Inomhus ska det vara 24-32 °C på dagen, 35-40 °C på solplatsen och 20-24 °C på natten. Siffrorna för solplats och natt är delvis lånade från den besläktade arten *Centrochelys sulcata*.

Arten går inte i vintervila. I naturen ligger temperaturen mellan 21 och 38 °C större delen av året. Beroende på rumstemperaturen kan det behövas värme på natten eller på dagen, så att djuret kan värma upp sig till vad matsmältningen kräver. Använd halogenlampor till solplatsen och keramiska värmeelement, infraröda lampor eller värmepaneler till ljusfri bakgrundsvärme.

Utomhus tål djuret ett bredare temperaturområde, men flytta det inomhus eller ge värme när nätterna sjunker till 10-15 °C, eller när dagstemperaturen inte når 21 °C. Kyla ger luftvägsproblem, som blir till lunginflammation om de inte åtgärdas.

Läs mer: Värme och temperatur Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten är inte dokumenterad för arten; 40-70 % i boxen är en uppskattning. Arten kommer från savann och halvtorra områden och är ingen fuktälskande art. Växlande mikroklimat är viktigare än en enskild siffra: ge alltid ett fuktigt gömställe med fuktad botten i den svala änden, så att djuret kan välja.

Hos den närbesläktade *Centrochelys sulcata* deformerar kronisk uttorkning skölden, så att sköldplattorna växer upp i pyramider, och för unga djur kan det vara livshotande. Det är därför viktigt att ungdjur inte torkar ut.

Djuren dricker gärna stillastående vatten. Ställ fram en låg vattenskål, och kontrollera och rengör den dagligen. Skålen får inte vara så djup att djuret kan fastna. Nykläckta djur ska badas en till två gånger i veckan i ljummet, grunt vatten, där de dricker och ofta avger avföring.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

UVB eller naturligt solljus är nödvändigt, eftersom djuret annars inte bildar D3-vitamin och inte kan ta upp och använda kalken. Ferguson-zon 3 är en uppskattning. Siffrorna här är lånade från *Centrochelys sulcata*: ett UV-index på 4,0-6,0 på solplatsen.

Använd ett T5 HO-rör med 10-12 % UVB i en reflekterande armatur. Röret ska hänga 36-41 cm över djurets rygg utan nät emellan och 23-31 cm om det finns nät. UVB-rör förlorar styrka och ska bytas regelbundet. Kvicksilverlampor ger både UVB och värme. Ljuset ska vara tänt omkring 11 timmar på vintern och 13 timmar på sommaren, och en extra, kraftig dagsljuslampa på omkring 6.500 K gör uppställningen ljusare.

Sol utomhus är bäst, och här är artificiellt ljus onödigt, men djuret ska alltid kunna söka skugga.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

S. pardalis är en gräsätare och behöver en fiberrik och kalkrik kost. Bete är grunden: blandat gräs och örter, som man kan odla själv i inhägnaden, till exempel lusern och gräs. På sommaren är vilda växter som maskros, klöver, groblad, kattost och tistel bra, men bara växter du känner till säkert och som inte är besprutade.

Komplettera ett par gånger i veckan med bladgrönt som grönkål, rovtopp, senapsblad, maskros (blad och blommor), hibiskus (blad och blommor), endiv och vinblad. Opuntiablad (kaktusblad utan taggar) är lämpliga. Pumpa, squash och andra grönsaker kan vara en mindre del av kosten. Färdigfoder till landssköldpaddor kan ingå.

Ge helst ingen frukt, och aldrig mer än 5 % av kosten. Gräs och örter är rätt foder.

Unga djur matas varje dag. Pudra maten lätt med kalk flera gånger i veckan till de små. Med varierad kost och UVB behövs inga multivitaminer. Ett sepiaskal i uppställningen ger kalk, och djuret biter i det och håller samtidigt näbben slitt. Ge maten på en tallrik eller en bricka, så att djuret inte äter bottenmaterialet.

BETEENDE OCH HANTERING

S. pardalis är dagaktiv, skygg och lugn. Den drar in huvud och ben vid störning, men lär sig med tiden känna igen sin skötare och går fram för att få mat. Den bör hanteras sällan och är inget husdjur för små barn.

Ska du lyfta djuret, ta det underifrån och stötta både kropp och ben med två händer; ett fall kan skada eller döda. Tvätta händerna före och efter.

Till skillnad från medelhavsarterna och *Centrochelys sulcata* är arten inte territoriell, så flera hanar och honor kan hållas tillsammans. Under parningstiden slåss hanarna dock genom att ramma varandra och jaga honorna, som de kan ramma till underkastelse. Håll därför flera hanar bara i en stor inhägnad, och var beredd att skilja djuren åt. Ett enstaka djur trivs också

utmärkt.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanen har en inåtbuktad buksköld och en större svans än honan. Honorna är ofta större, men inte alltid, för storleksskillnaden beror på ursprunget. I naturen blir djuren könsmogna efter 12-15 år, så avel kräver tålamod.

PARNING

Hanarna kämpar om honorna genom att ramma och skuffa varandra. De följer efter en hona över längre sträckor och kan ramma henne till underkastelse. Under parningen grymtar hanen. Håll ögonen på djuren när de sätts ihop, och skilj dem åt om en hane är för hård mot en hona eller en annan hane.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger 5-30 ägg per kull och 1-5 kullar med omkring 4-6 veckors mellanrum, vissa säsonger upp till 7. I naturen läggs äggen från maj till oktober, men tidpunkten beror på ursprunget. Honan gräver hålet med bakbenen; det är det enda arten gräver. Hon behöver därför bar jord eller en bricka med fuktig, lös jord.

INKUBATION

Äggen läggs i en plastask med trädgårdsjord, vermikulit, perlit eller torv och ruvas vid 28-32 °C. Värme ger flest honor, sval ruvning flest hanar. Ägg från vissa ursprungsplatser har nytta av en kall period på 30 dagar eller mer vid 18-21 °C, som bryter diapausen och får fostret att sätta igång; är kläckningen dålig är det värt att prova.

Ruvningstiden är 5-15 månader (150-450 dagar) och beror på temperaturen och ursprunget.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna föds nästan uteslutande upp inomhus, så att du kan övervaka födointaget och temperaturen och skydda dem mot rovdjur. Mata dem dagligen, strö maten med kalk flera gånger i veckan, och bada dem en till två gånger i veckan i ljummet vatten. Håll dem fuktigt och varmt nog för att skölden ska växa slätt. Skölden kan deformeras vid torka, och ungarna ska ha ett fuktigt gömställe.

Hälsa och vanliga misstag

Luftvägsproblem uppstår när djuret blir nedkylt eller hålls under dåliga förhållanden. Tecknen är andningssvårigheter, näsflöde, öppen mun, svullna ögon, slöhet och uteblivd aptit. Små problem kan åtgärdas med mer värme, men utan behandling kan de utvecklas till lunginflammation. Sök en veterinär med erfarenhet av reptiler om symtomen kvarstår.

Typiska fel i skötseln: - För lite värme och för låga nattemperaturer, särskilt utomhus under kyliga höst- och vårnätter. - För lite UVB eller kalk, som ger svaga ben och svag sköld. - Torka, som kan ge deformerad sköld och uttorkning, särskilt hos ungar. - Bottenmaterial som sväljs tillsammans med maten.

Väg djuret regelbundet. En plötslig viktminskning är ofta första tecknet på sjukdom, och reptiler döljer sjukdom. Tvätta händerna före och efter kontakt med djuret och dess utrustning.

Ett nytt djur bör i karantän innan det kommer ihop med andra.

Läs mer: Karantän och hygien

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.